

GREKLAND — CYPERN — OCH KOMMUNISMEN

Av kapten BENG T HORN

I DESSA dagar tilldrar sig Grekland en viss uppmärksamhet genom den hållning det intar i Cypernkonflikten. Att grekerna vilja stödja sina landsmän i förskingringen är klart, men därifrån är steget långt till att understödja en illegal upprorsrörelse. Enligt många åsikt är hela rörelsen kommunistinfluerad och utgör ett led i Sovjets Mellersta Östernpolitik. Grekerna utgöra en stark folkgrupp på ön, men där finnas också andra folkgrupper exempelvis turkar. Det hela accentureras av att Grekland är medlem av Atlantpakten och den s. k. Balkanpakten, som slutits mellan Jugoslavien, Turkiet och Grekland. Jugoslavien är inte medlem av Atlantpakten, och Grekland utgör därför den förenande länken mellan det kommunistiska Jugoslavien och Västvärlden. U. S. A:s diplomatiska representanter ha uttalat sig i konflikten på ett för engelsmännen föga uppmuntrande sätt. Vad är då bakgrunden till detta? Varför äro amerikanarna inblandade i denna konflikt? Finns det i Grekland kvar ett kommunistiskt problem?

Sedan engelsmännen dragit sig tillbaka från Egypten och Suezområdet var det nödvändigt att skapa ett nytt högkvarter för Mellersta Östernkommandot. Detta högkvarter skall upprättas på Cypern. Kommunisterna arbeta givetvis på att förhindra eller försvåra detta. I Grekland finnas sannolikt kommunistiska sympatisörer kvar sedan inbördeskriget. Det kan vara av intresse att få en återblick och samtidigt en sammanfattning av förhållandena i Grekland, som de utvecklats under tidernas lopp.

Grekland ligger på södra delen av Balkanhalvön. Till Grekland höra ett flertal större och mindre öar i de omgivande haven. Den största ön är Kreta, som ligger några tiotal mil söder om fastlandet och bildar en viktig strategisk punkt i östra Medelhavet. Norrut gränsar Grekland till Albanien, Jugoslavien och Bulgarien. Dess östligaste punkt stöter mot Turkiet. Greklands strategiska läge framträder klart vid studium av kartan. Västerut ligger Joniska havet,

som bildar inloppet till Adriatiska havet. Österut ligger Egeiska havet, uppfyllt av grekiska öar. Detta hav, som utgör inloppet till Dardanellerna och Svarta havet, behärskas helt av Grekland. Grekland i Östblockets hand skulle allvarligt hota om inte helt omöjliga göra effektiv hjälp från Västblocket till Turkiet. Detta land skulle under sådana förhållanden lätt kunna betvingas av kommunisterna. De grekiska hamnarna skulle bereda dem tillträde till Medelhavet och dess länder.

Jämte Turkiet intar Grekland en nyckelposition vid de två sunden Dardanellerna och Bosporos. De två sunden och deras förbindelse, Marmarasjön, sammanknyta Egeiska havet och Svarta havet, som sköljer Sovjetväldets stränder. Kontrollen av sunden ligger nu helt i Turkiets händer. Många krig — så långt tillbaka som till det legendariska trojanska kriget — ha utkämpats för dessa passagers skull. De betyda mycket för Sovjet, emedan de lämna tillträde till vitala delar av dess territorium. En överenskommelse har träffats mellan Sovjet och Turkiet, enligt vilken endast ryska krigsskepp tillåtas passera genom sunden. Ryssarna kunna självfallet ej vara nöjda med detta. Turkiet, som är medlem av Atlantpakten är i praktiken portvakt till Sovjets södra gräns.

Grekland har en befolkning av 7,5 milj. Dess yta är inte ens så stor som halva Norrland eller cirka 125 000 kvadratkilometer. Endast en liten del av landet medger åkerbruk. Den största delen är bergig och sönderskuren. Där finnas inga större fyndigheter av järn, olja eller kol, som kunna förbättra finanserna. Däremot finnas stora lager av lignit, som är en sorts kol; dessutom bauxit som utgör huvudbeståndsdelen i aluminium och magnesit. Dessa lager äro till stor del ännu outnyttjade. Grekland har ingen export att tala om, men dess handelsflotta ombesörjer en stor del av handeln i östra Medelhavet. Tonnagesiffran överstiger fyra miljoner ton — en av de högsta siffrorna i världen vad gäller tonnage bundet till ett land.

I äldre tider fanns det ingenting, som kunde kallas en grekisk nation. Först i början av 1800-talet började man tala om Grekland som ett land. I äldsta tider beboddes området av fyra folkstammar. De voro ständigt oense och förde ständiga krig med varandra. Så småningom sammansmälte de olika stammarna till två folk, jonerna och dorerna. Jonerna voro kustmänniskor och levde av handel och sjöfart. De voro ett resande folk och skapade samhällen och handelsplatser överallt efter Medelhavets stränder. Intellectuellt sett voro de synnerligen framstående och utvecklade filosofin och de olika konstarterna till en för den tiden enastående höjd. Dorerna

voro deras motsats, enkla och osammansatta bergsbor, praktiska och konservativa utan tillräcklig fantasi för att skapa någon högre form av intellektuellt liv.

Utmärkande för den hellenska statsbildningen var stads-staten dvs. varje större stad bildade en egen stat. Hellenernas stora inflytande på Medelhavets folk framgår av att det under antiken fanns betydligt över ett hundra stadsbildningar av detta slag från Spanien i väster till Mindre Asien i öster. Många levde kvar under medeltiden och i modifierad form fram till Nya tiden med dess nationalstater. Så bildades Massilia numera Marseille. Neapel och Konstantinopel äro andra exempel. Jonernas viktigaste stad var Aten, under det att dorernas politiska medelpunkt var Sparta. De olika hellenska statsbildningarna förenades av vissa gemensamma intressen till ett folk. Sammanhållande faktorer voro det gemensamma språket och hellenernas fasta förvissning, att det ej fanns deras like i den civiliserade världen. Alla icke-hellener ansågos stå mycket lågt och kallades betecknande nog barbarer. Men stora motsättningar funnos, som orsakade ständiga inbördes strider. Vad som var sant i Sparta var ofta en lögn i Aten. Det blodigaste kriget, det peloponnesiska kriget, var en uppgörelse mellan Aten och Sparta. Några hundra år före Kristi födelse började den hellenska glansen att fördunklas. Det var perserna, som framför allt bidro därtill. Många strider utkämpades mellan de hellenska staterna och perserkonungen. Krigen slutade med att såväl de hellenska folken som perserna uppslukades av Alexander den stores kejsardöme. Alexander var konung av Makedonien, då han började sin bana som världserövrare. Makedonien är numera en del av Grekland men var ej en hellensk stat under antiken.

Romarna övertog den peloponnesiska halvön efter Alexander. Vid det romerska imperiets uppdelning tillföll Hellas det bysantiska eller östromerska kejsardömet. På dess ruiner upprättade några franska korsriddare i början av 1200-talet det s. k. latinska kejsardömet. Den peloponnesiska halvön uppdelades därvid i ett flertal småstater under dess överhöghet. Efter ytterligare några hundra år gick även detta rike under då det utsattes för turkarnas stormande anfall. Omkring år 1460 införlivades de grekiska områdena med den turkiska storstaten. Nationalstatsidéerna trängde under 1700-talet fram även hit och vunno genklang hos det grekiska folket. Det s. k. grekiska frihetskriget började 1821. Turkarna voro i färd med att kväva upproret, då stormakterna England, Ryssland och Frankrike ingrepo och tvingade turkarna att ge grekerna fria.

Grekland tog de första stapplande stegen i de fria nationernas krets som republik. Presidenten mördades och ett inbördeskrig började, som slutade med att Grekland blev monarki. På stormakternas önskan insattes Otto av Bajern som regent. Han avsattes 1862 och efterträddes av prins Vilhelm av Danmark, som under namn av Georg I besteg tronen. I samband med tronbestigningen avstod England de joniska öarna till Grekland. Detta gav näring åt panhellenismen, en rörelse som syftade till alla grekers politiska återförening. Det rysk-turkiska kriget 1877—78 medförde en avsevärd landutvidgning norrut. Grekerna inriktade sig nu på att förena Kreta med Grekland, en tanke, som från början rönt starkt motstånd från stormakterna. Efter Balkankrigen 1912—13 fick dock Grekland förutom Kreta de egeiska öarna och en del områden på fastlandet.

Grekerna deltog på de allierades sida i första världskriget och efter ett misslyckat krig mot turkarna, fastställdes de nuvarande gränserna 1923 i Lausanne. Inrikespolitiska förvecklingar resulterade i att republik utropades 1924. Moderstaten tillfördes en mängd människor från Mindre Asien i samband med balkankriget 1912—13 och kriget med Turkiet 1922. Den största invandringen ägde rum 1924, då 1 350 000 greker utflyttade från Mindre Asien, frivilligt eller tvångsvis. De bosatte sig i grekiska Makedonien och grekiska Trakien. Detta medförde, att ett stort antal turkar tvingades lämna dessa områden. Omflyttningarna hade det goda med sig, att befolkningen inom det grekiska territoriet blev mera enhetlig.

Åren mellan 1832 och 1924 hade varit fyllda av inre strider, som medfört flera regim- och kungaskiften. Vid tiden för första världskriget var Konstantin grekernas konung. Han var känd för sina protyska tänkesätt. Serbien och Grekland hade före första världskriget slutit en ömsesidig biståndspakt. I stället för att honorera denna överenskommelse såg Grekland stillatigande på, medan Serbien förintades genom en kombinerad tysk, österrikisk och bulgarisk attack. I förebyggande syfte övertogo de allierade något senare kontrollen av den grekiska flottan och järnvägen. Hamnen Pireus ockuperades och trupper sändes mot Aten. Konstantin abdikerade då till förmån för sin andre son Alexander, som förde över landet på den allierade sidan. Grekland deltog sedermera i det avgörande fälttåget mot Bulgarien. Då republiken utropades 1924, regerades landet av Alexanders äldre broder under namn av Georg II. Republiken blev inte heller denna gång gammal. År 1935 återinfördes monarkin och Georg återkallades. Följande år blev general Metaxas

premiärminister. Denne regerade landet med diktatorisk myndighet till sin död 1941.

Mussolini begärde 1940 att få besätta vissa strategiska platser i Grekland. Då general Metaxas vägrade bröt Italien freden och anföll genom Albanien. Grekerna lyckades hejda den italienska offensiven och till och med tränga tillbaka de italienska trupperna från grekiskt territorium. Då ingrep Hitler till Mussolinis hjälp. I april 1941 överskredo tyska pansarkolonner den grekisk-jugoslaviska gränsen och slog under några få veckor ned allt motstånd i Grekland och även på Kreta, som togs genom luftinvasion. England sände en expeditionskår till hjälp men det nyttjade föga. Kungen flydde till Kairo. En exilregering bildades i London med Tsouderos som premiärminister. Han ersattes senare av Papandreou, som man trodde skulle kunna erkännas av alla partier och bringa dem till samverkan.

Den tyska ockupationen varade i tre och ett halvt år. Tyskarna oroades hela tiden genom aktioner av grupper ur den underjordiska motståndsrörelsen. Det fanns flera grenar av denna rörelse. De viktigaste voro EAM, förkortning för »Den nationella befrielse-rörelsen», och EDES förkortning för »Den grekiska nationaldemokratiska sammanslutningen». EAM var ledd och kontrollerad av kommunisterna. Dess militära organ hette ELAS, som uttydes »Hellas befrielsearmé». Kommunistgrupperna övertog ledningen av motståndsrörelsen, sedan premiärminister Papandreou lovat att bilda en nationell efterkrigsregering om EAM kunde samordna alla grekiska motståndsstyrkor.

Då Rommel utrymde Afrika 1943 och överskeppade till Italien, övervägde man på allierat håll att rikta huvudstöten mot Grekland i stället för mot Italien. Det var rädslan för ryssarna, som förestavade detta. De allierade voro nämligen långt ifrån säkra på vad röda armén avsåg att företaga sig på Balkan och i Mellaneuropa efter befrielsen. Genom att återtaga Grekland och därefter fortsätta norrut genom Jugoslavien och Rumänien skulle de allierade effektivt kunna reglera Mellaneuropa och förmå de ryska befrielsearméerna att hejda sin framryckning, innan de nådde Östeuropa. Nu blev detta ej av, vilket som det senare visat sig var till stor olägenhet för det diplomatiska spelet om Östeuropa. Den röda armén befriade Jugoslavien, Bulgarien, Rumänien, Ungern, Tjeckoslovakien, Polen, och vad Röda armén en gång fått i sina klor, det släpper den inte. De röda befrielsestyrkorna stödde de inhemska kommunistpartiernas övertagande av makten i respektive länder.

Först i september 1944 landsattes brittiska trupper i Grekland för att åtminstone rädda detta land undan kommunismen. Efter fyrtio dagar hade de med hjälp av guerillastyrkorna drivit tyskarna över den norra gränsen. I detta läge ville såväl Papandreou som briterne upplösa motståndsstyrkorna. Man insåg klart faran av EAM-ELAS och dess omstörtande karaktär. Guerillagrupperna vägrade att upplösas. Sex EAM-ledare bröto sig ut ur regeringen, och den tredje december 1944 började inbördeskrig mellan kommunisterna och den grekiska regeringen. I stället för Papandreou, som avgick kom ärkebiskopen Damaskinos. Denne befallde parterna att lägga ned vapnen och efter en kort men blodig konflikt avslutades kriget den 12 februari 1945. Först år 1946 hölls allmänna val, som övervakades av U. S. A., England och Frankrike under det att Sovjet vägrade att delta. Omkring 70 procent av väljarna önskade återinföra monarkin och Georg II återkallades.

Kungens återkomst blev signalen för kommunisterna att börja ett nytt inbördeskrig. Nu understöddes de av kommuniststaterna vid Greklands norra gräns, Albanien, Jugoslavien och Bulgarien. Såväl ammunition som vapen och livsmedel funno vägen över gränsen. Vid behov fingo de kommunistiska partisanstyrkorna skydd på andra sidan gränsen och kunde efter reorganisering återvända vid lägligt tillfälle. Engelsmännen hjälpte den hårt ansatta grekiska regeringen, men meddelade i början av 1947, att de på grund av ekonomiska svårigheter i hemlandet ej kunde fortsätta hjälpen efter 31 mars 1947. I detta kritiska ögonblick ingrep Förenta Staterna.

Redan den 12 mars 1947, alltså ungefär tre veckor före den kritiska tidpunkten begärde president Truman 400 miljoner dollars till hjälp åt Grekland och Turkiet. Anslagsäskandet motiverades med, att ett av Förenta Staternas främsta mål måste vara att skapa förutsättningar för U. S. A. och hela världen att kunna leva ett liv utan tvång. Han konstaterade att totalitära regimer, som påtvingats fria nationer äro en fara för den internationella freden och därmed för U. S. A:s säkerhet. »Jag tror», sade han, »att vi måste hjälpa fria folk att bestämma sitt öde på sitt eget sätt» genom ekonomisk och finansiell hjälp. Han meddelade, att Grekland var i behov av omedelbart understöd för att kunna överleva. »Genom att understödja fria och oberoende nationer i deras strävan att bevara sin frihet, förverkligar Förenta Staterna F. N:s program. Skulle vi underlåta att hjälpa Grekland och Turkiet i denna ödesdigra timme kommer detta att få långtgående verkningar i såväl Väst som Öst.»

Den amerikanska kongressen godkände presidentens krav. Amerikanska vapen och varor av olika slag liksom tekniskt bistånd började flyta in i landet. Den kommunistiska reaktionen kom i form av ökad aktivitet. I augusti 1947 proklamerade general Markos efter ryskt mönster en fri grekisk regering. Han förklarade å sin regerings vägnar kungen avsatt och begärde att alla utlänningar skulle avlägsnas ur landet. Med utlänningar avsåg han amerikaner och engelsmän.

General Markos största insats bestod i att organisera ett av historiens värsta skurkstreck. Hans medhjälpare voro kommunistregimerna i Jugoslavien, Albanien och Bulgarien. Det är egendomligt, hur lätt man glömmer våldsdåd under det politiska livets skiftningar. Trots att Jugoslavien nu tillhör Västblocket, har man ej sonat denna skuld. Brottet bestod i att man bortförde ungefär 25 000 grekiska barn. Barnen fördes över till kommunistiskt område för att uppfostras i den rätta läran. Senare avsåg man att begagna dem som ett slags femte kolonn.

Den amerikanska hjälpen började nu verka. Stegvis vann den lagliga regeringen kontroll över landet och mot slutet av 1949 var faran avvärd. U. S. A:s understöd var givetvis av avgörande betydelse för händelsernas utveckling, men det hela underlättades väsentligt av händelseförloppet i Jugoslavien. Titos brytning med Kominform medförde, att Jugoslavien stängde sina gränser för general Markos och hans s. k. befrielsearmé. Därmed kunde de kommunistiska styrkorna ej längre verka utan måste ge upp.

Med amerikansk hjälp har Grekland snabbt återvunnit krafterna. Vägar och broar ha reparerats och iståndsatts. Järnvägsnätet har åter gjorts funktionsdugligt. Hamnarna ha rensats och tusentals hus ha byggts. Såväl åkerbruk som industri ha nått högre än någonsin. Folkhälsan har förbättrats väsentligt genom att man framgångsrikt kunnat bekämpa malarian, som förut var Greklands gissel. Mycket återstår dock att göra speciellt på det ekonomiska området. Som bekant byggdes ej Rom på en dag. Denna sanning kan man nog även tillämpa i andra sammanhang. Det går ej att med ens utrota en så stor folkgrupp som kommunisterna utgjorde. Den kommunistiska faran finns väl fortfarande latent, all amerikansk hjälp till trots. De kommunistiska utposterna i Albanien och Bulgarien torde väl genom propaganda hålla den gamla stammen intakt. Man får ej heller glömma, att Jugoslavien är kommunistiskt, rent ideologiskt sett. Titos relationer med Sovjet synas nu vara jämförelsevis goda. Som redan förut sagts torde Greklands strate-

giska läge vara så betydelsefullt ur Sovjets synpunkt, att man alltid kommer att vara synnerligen intresserad av de inre förhållandena i landet. Med denna bakgrund framstår problemet Cypern i klarare ljus.

Cypern ligger i korsvägen mellan sjö- och luftvägarna i östra Medelhavet. Då engelsmännen drogo tillbaka sitt Mellersta Östernkommando från Egypten, var det naturligt, att man flyttade till den gamla kronkolonien. Lika naturligt var, att kommunistiska kretsar skulle söka omintetgöra detta. Det må vara att cypriotererna längta »heim ins Reich», men beror inte detta på en väl upplagd propaganda? Cypriotererna ha ej lidit under engelsmännens välde — tvärtom. Grekland är, som vi nyss konstaterat ej moget att tillvarata ett nytt områdes intressen. Speciellt gäller detta ett område som på grund av sitt strategiska läge är synnerligen åtråvärt. Östra Medelhavets behärskare ha också härskat på Cypern sedan urminnes tider. Amerikanarnas reaktion får väl ses ur den synpunkten, att man länge understött Grekland och vill fortsätta med detta av strategiska skäl. Till detta kommer det faktum, att U. S. A. mer och mer övertager Englands roll i Mellersta Östern. Kanske vill man övertaga även Cypern? Den bästa lösningen torde vara att allt förblir vid det gamla, speciellt med tanke på motsatserna mellan Grekland och Turkiet.